

## TANESKI, Zvonko: POETIKA DISLOKÁCIE. Bratislava: Univerzita Komenského, 2021. 215 s. Nora Nagyová

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2021.69.2.11>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6111-0567>

Vedecká monografia *Poetika dislokácie* Zvonka Taneského, literárneho vedca, prekladateľa a vysokoškolského pedagóga aktuálne pôsobiaceho na Katedre slovanských filológií Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, pertraktuje problematiku poetiky dislokácie a literárnej migrácie a jej modifikácie v južnoslovanských literatúrach v rozmedzí rokov 1989 – 2019. V autorovom analytickom zábere sa nachádzajú básnické, prozaické, dramatické a esejistické diela a takisto ich podkategórie. Platformou jeho výskumu je predovšetkým konkrétny prekladový materiál z južnoslovanských literatúr po roku 1989, teda diela, v ktorých má téma migrácie a poetika dislokácie dominantné postavenie. Pozornosť však obracia aj k partitívnym otázkam prekladateľskej praxe.

V úvode práce upozorňuje Z. Taneski na niektoré konkrétne problémy aktuálneho teoretického diskurzu o dislokácii a migrácii, ktoré podľa neho „pripomínajú vzájomné pôsobenie medzi národným a diasporickým, lokálnym a globálnym“ (strana 11). Autorova potreba poukázat na uvedenie problematiky vyplýva najmä z presvedčenia, že formy dislokácie a (post/trans)národné/regionálne programy niektorých južnoslovanských literárnych tvorcov prelože-

ných do slovenčiny po roku 1989 upozornili aj na kategorizovanie externého a interného exilu/migrácie, čo vedie literárnych vedcov k čoraz častejšiemu využívaniu spojenia „Dislocated Authors“. Z. Taneski nadväzuje v skúmaní spoločensko-kultúrneho pozadia uzlového výskumu v kontinuite s južnoslovanskými literatúrami na Slovensku po roku 1989 na vedeckú a odbornú prácu predchádzajúcich bádateľov ako Ján Jankovič, Zlatko Klátik, Branislav Choma, Ján Kmeť, Risto Kovijanić a Michal Harpáň. K jednotlivým prekladovým dielam poskytuje teoreticko-kritické stanovisko v súčinnosti s historicko-spoločenským kontextom, pričom vybranú prekladovú produkciu zachytáva v jej „dynamike ako organickú súčasť literárneho prekladového dedičstva za posledných tridsať rokov“ (strana 34). Takisto upozorňuje na obdobie deväťdesiatych rokov, ktoré bolo poznačené rozpadom Juhoslávie, čo viedlo k tomu, že ku konfrontácii južnoslovanských literárnych tém so slovenskými témami dochádza až v novom tisícročí.

Hoci recepcia južnoslovanských literatúr na Slovensku mala pomerne dlhú tradíciu, v súčasnosti jej výskum absentuje. Jednou z možných príčin je podľa Z. Taneského nedostatočná bilancia najvýznamnejších diel južnoslovanskej

198 proveniencie z konca 20. a zo začiatku 21. storočia v slovenskom prostredí, čo viedlo k ich pozícii „na periférii vedeckého bádania“ (strana 113). Aj preto chce iniciovať intenzívnejší záujem o rozvoj južnoslovanských literatúr a ich cudzojazyčnú recepciu v Európe: „u nás absentuje reflexia nad južnoslovanskými literatúrami po roku 1989, ktorá by sa týkala v prvom rade problematiky významu ‚príťahovaleckej‘ témy pri formovaní popredných autorských osobností, akými sú napr. Aleš Debeljak, Tomaž Šalamun, Bora Čosić, Dubravka Ugrešić, Slavenka Drakulić, Daša Drndić, Mirko Kovač, Miljenko Jergović, Danilo Kiš, David Albahari, Borislav Pekić, Dragan Velikić, Goran Stefanovski, Lidija Dimkowska, Tena Štivičić, Zachary Karabašiev a ďalší“ (strana 113). Menovaní autori a autorky a ich konkrétne diela predstavujú, v rámci južnoslovanských literárnych vzťahov, platformu pre začiatocné rozpracovanie komplexnejšieho interdisciplinárneho vedeckého výskumu. Z. Taneski sa kontextuálne opiera o stanovisko Lubora Matejku, podľa ktorého by sa aplikovanie slavistického aspektu v historickom výskume nemalo sústreďovať iba na tematickú časť historického skúmania orientovaného na otázky týkajúce sa dejín etnicky slovanských oblastí a spoločností. L. Matejko apeluje na potrebu uplatnenia komparatívneho a typologizácie historických javov v dejinách slovanských národov a takisto interdisciplinárneho prístupu. Z. Taneski považuje takýto výskum za inovatívny najmä z toho dôvodu, že dokáže v plnom rozsahu demonštrovať južnoslovanské literatúry a ich recepciu na Slovensku po roku 1989 z aspektu poetiky dislokácie, a taktiež preto, že „odhalí a zadefinuje skoro všetky nové a rôzne ‚nestabilné‘ tendencie v literárnom diskurze týchto literatúr a začlení konkrétne literárne diela a udalosti z južnoslovanského literárno-kultúrneho areálu do dynamickejšieho a kritickejšieho sociokultúrneho kontextu“ (strana 115). Výskum Z. Taneského nadväzuje na doterajšie práce významných literárnych teoretikov, predovšetkým na reprezentatívny *Slovník prekladatelov s bibliografiou prekladov z macedónčiny, srbčiny, chorvátčiny a slovinčiny*

(2005) balkanistu J. Jankoviča, ktorý exaktne skúma prítomnosť literatúr z krajín bývalej Juhoslávie do roku 2003. Obsah svojho bádania rozširuje však aj o teoretickú rovinu samotných textov, pričom v súvislosti s nastavenou problematikou implikuje aj diela z bulharskej, bosnianskej a čiernohorskej literatúry, kde v prípade dvoch posledných menovaných literatúr upozorňuje na oneskorené uzákonenie ich národných jazykov, na základe čoho boli v slovenskom prostredí vnímané ako súčasť srbskej či chorvátskej spisby. Percipientovi odkrýva problematický vzťah nacionalizmu a kultúry (literatúry) na území bývalej Juhoslávie. Stotožňuje sa s názorom antropológa Ivana Čoloviča, ktorý v uvedenom kontexte poznamenáva: „dnes je pojem kultúry, zvlášť v krajinách vzniknutých na území bývalej Juhoslávie, kompromitovaný ako jedna z hlavných referencií agresívneho etnického nacionalizmu. Tento nacionalizmus s obľubou rozpráva a koná v mene kultúry. Kultúra mu slúži na obhajobu, legitimizáciu alebo maskovanie politiky nacionálneho egoizmu, nacionálnej dominancie a výlučnosti“ (strana 116). Popri jazyku zohráva relevantnú úlohu aj konfesia, ktorá na južnoslovanskom teritóriu prešla mnohými procesmi integrácie a významne ovplyvnila tiež členenie južnoslovanského medziliterárneho spoločenstva.

V prípade prekladov z južnoslovanských literatúr po roku 2000 poukazuje Z. Taneski na fakt, že diela južnoslovanských autorov v slovenskom prostredí neraz vychádzali a aj v súčasnosti vychádzajú mimo edičných plánov vydavateľstiev, tak veľkých, ako aj malých, a často bez adekvátnej redakčnej úpravy. Na ich vzniku sa okrem disponovaných jazykových prekladateľov podieľajú aj ľudia bez akademického vzdelania v príslušnej oblasti, ktorých Z. Taneski označuje ako takzvaných južnoslovanských nadšencov. Jeho konštatovanie však žiadnym spôsobom neznevažuje produkciu takýchto prekladov a mieru osobného zánietenia konkrétnych prekladateľov hodnotí autor pozitívne. V tomto kontexte upozorňuje aj na vznik slovenských prekladov diel z južnoslovanských literatúr prostredníctvom anglického jazyka

(S. Drakulić, G. Stefanovski a iní), čím naznačuje istú nepredvídateľnú frekvenciu ich vydávania. Samostatnú pozornosť venuje literárnemu časopisu *Fragment*, pričom podáva kompletný prehľad všetkých južnoslovanských autorov a ich diel, ktoré v ňom vyšli. Práve v časopise *Fragment* nachádza súzvuk so skúmanými javmi reprezentujúcimi poetiku dislokácie a problematiku migrácie, a takisto s propagáciou diel južnoslovanskej spisby: „Od prvých ročníkov až do svojho zániku [...] časopis udeľoval dôstojné a veľmi reprezentatívne miesto aj autorom z priestoru bývalej Juhoslávie [...] až do takej miery, že sa niektorí z nich stali jeho tzv. kmeňovými autormi“ (strana 136). Záujem o systematické publikovanie na stránkach časopisu *Fragment* pripisuje predovšetkým prekladateľovi a redaktorovi Karolovi Chmelovi, ktorý sa intenzívne a vo viditeľnom rozsahu zaslúžil o preklady diel zo súčasnej srbskej, chorvátskej a slovinskej literatúry. Niektoré z nich navyše vyšli aj v knižnej edícii časopisu *Fragment*.

Záverečná časť knihy prezentuje uvažovanie nad prítomnosťou južnoslovanských spisovateľov v slovenskej kultúre po roku 1989. Autor konštatuje, že „systematický a odborný záujem o skúmanie celkovej prítomnosti južnoslovanských spisovateľov v slovenskej kultúre od roku 1989 podnes je skutočne malý a obmedzuje sa na zopár jednotlivcov akademicky a čitateľsky dobre zorientovaných v balkánskych literatúrach, resp. v literatúrach juhovýchodnej Európy, ktorí sú tak napokon odkázaní na vzájomnú spoluprácu“ (strana 152). Apeluje preto na

transdisciplinárne presahy súčasnej literárnej vedy a potrebu komparatívneho a selektívneho prístupu k reflexiám heterogénnych skúseností, zobrazených v literárnych textoch. Kladie dôraz na potrebu zaznamenávania dôležitých skutočností zo života konkrétnych jednotlivcov a spoločností v minulých obdobiach, keďže poskytujú, ako na to poukazuje aj filozofka Erika Lalíková, cenné poznatky pomáhajúce pochopiť dobu, v ktorej vznikli a ktorou boli poznačené. V rámci teoretických a kultúrno-historických úvah o preklade diel južnoslovanských autorov po roku 1989 vychádza Z. Taneski okrem iného aj z vlastných prekladateľských skúseností. Uvedomuje si, že na tieto diela a ich autorov je dôležité nahliadať práve s ohľadom na rok 1989, ktorý sa spája s „obdobím obnovy plurality nielen v spoločenskom živote (rozpad starých režimov a vznik nových štátov), ale aj v literárnom živote“ (strana 160). Zvolený prístup by mal podľa neho preukázať, v akej intenzite transformovaný spoločenský kontext deväťdesiatych rokov 20. storočia participoval na sémantickom formovaní tvorby jednotlivých spisovateľov, ako aj to, či rok 1989 možno považovať za literárnohistorický medzník.

Monografia Z. Taneského je prvým pokusom o komplexnú reflexiu južnoslovanských literatúr a recepcie preložených diel na Slovensku po roku 1989, v nadväznosti na poetiku dislokácie a problematiku migrácie. Voľbou témy i spracovaním prináša viacero zaujímavých podnetov pre slovenskú literárnu komparatistiku a teóriu prekladu.

---

**Mgr. art. Nora Nagyová, PhD.**

**Divadelná fakulta**

**Vysoká škola múzických umení**

**Svoradova 4**

**813 01 Bratislava**

**Slovenská republika**

**E-mail: nora.nagyova@gmail.com**